

A serdülő gyermek.

Írta: dr. Éder-Szászy László.

1.

A serdülőkor a gyermek második születése, átmenet a férfikor felé. A gyermek a serdülés idejében arra a területre lép, hogy lassanként a felnőttek között helyezkedjék el. Ez nem könnyű feladat. A férfiválevés a legerősebb fejlődés kora, a helytelen fejlődés szempontjából pedig a legveszedelmesebb kor. Évek nevelő munkája semmisülhet meg és mehet tönkre egyszersmindenkorra, ha a testi fejlődés viharos éveiben téves utakra kerül a gyermek erkölcsi élete, — viszont ha állja a harcot, jövő boldogságának alapját itten veti meg.

Maga a serdülés csaknem egyidőben történő fiziológiai és pszichológiai átalakulást jelent a gyermek életében. Önmagában nem veszedelmes, önmagában nem rossz. Amint a mustnak fornia kell, az embernek érnie kell. A serdülés épen olyan belső folyamat és épen úgy jelentkezik átmenetileg diszharmonikus külső formában, mint a természetben észlelhető bármely átalakulás. Ahogyan a kristályok, a növények, az állatok vagy égitestek világában a növekedés a belső erők által létrehozott térfogatnagybodás, érzékelhető formaváltozással is jár, épen úgy követi az ember fejlődését is ez az alakváltozás.

Az életkor időpontját, melyben a serdülés fellép, csak nagyobb átlagokban lehet megjelölni. A mi éghajlatunk alatt a fiúknál (ez az értekezés fiúk nemi nevelésével foglalkozik) 14—16 években jelentkezik. Faji, éghajlati, társadalmi viszonyok lényegesen változtatnak ezeken a számokon. A meleg éghajlat alatt korábban szokott jelentkezni a serdülés és sokkal rövidebb ideig tart, míg nyugat és észak felé mind később lép fel és hosszabb ideig hullámszik, míg megállapodottsághoz jut. A faji és éghajlati hatásoknál sokkal erősebb a társadalom, a környezet hatása, melyben a gyermek felnövekszik, így számokkal is igazolható tény, hogy nagyvárosokban, kü-

lönösen fővárosokban a szexualitással telített légkör hatása-ként előbb jelentkeznek a serdülés tünetei mint kisvárosokban és magányos vidékeken. Mert minél nagyobb az ú. n. kultúrközpontokba való tömörülés, annál erősebben ostorozza az ú. n. kultúra a boldog gyermekkort, hogy felébressze benne a korai serdülést. Ugyancsak a puhálkodó életmód és bő táplálkozás folytán korábban lép fel vagyonos, jó módban élő szülők gyermekeinél, mint a szegényebb osztálynál. A korábban való fellépésnek azonban nem mindig következménye a serdülés gyorsabb lefolyása. A serdülés fellépte és tartama önálló vagy kenyérkeresetre szorult ifjúságnál is későbbben jelentkezik és az ilyen gyermek gyorsabban és simábban esik át az egész fejlődési időszakon, mint a jómódúak gyermekei. A korai jelentkezés oka lehet öröklött diszpozíció is.

A serdülés beálltával nagy vihar kavarodik fel az érzelmi életben. A gyermeki érzéskör fölé, mely az önfenntartásra irányult, egy idegen érzéskör borul, mely a fajfenntartással van összefüggésben. Idegennek kell mondanunk, mert sokszor a semmit sem sejtő gyermeket idegen jövevény módjára lepi meg. De ennek így kell lenni. A hatás: a testi jellegek fellépése és a lelkület megváltozása. Amikor a gyermek a serdülés korának küszöbére lép, testi és lelki életében nagy átalakulások kezdődnek.

A serdülőkornak olyan feltűnő ismertetőjegyei vannak, hogy az ilyen állapotban levő gyermekre könnyen ráismerhetünk.

Minthogy a serdüléssel járó fiziológiai jelenségekkel Perény dr.: A középiskolás fiú testi fejlődéséről c. értekezése foglalkozik, ezeket itt mellőzve csak a lelki jelenségekkel foglalkozunk.

A serdülést annyira jellemző feltűnően gyors testi átalakulás érezteti hatását a serdülő rendkívül érzékeny súlypontú lelkiéletében is. Igaz, hogy ezek az új lelkiforrásból fakadó áramlások nem tisztán biológiai folyamatokból születnek, hanem a testi fejlődéstől akárhányszor függetlenek. Kifejlődésük és a serdülő lelki centrumának elfoglalásáért folytatott küzdelmük a biológiai elváltozásoknál időben is sokkal tovább tartanak.

Tehát ebben a kaotikus életszakaszban a testi elváltozások által létrehozott hangulati ingadozások mellett szokatlan erősséggel nyomulnak előtérbe új lelkijelenségek is. Ezek néha fedik vagy erősítik a régieket, de akárhányszor egészen elválnak a régiektől. Az előző korban nem voltak meg és most

intenzív lendülettel küzdenek a gyermekkor régi élményeivel, hogy egy merész, szükségszerűen uralomratoró új életérzésben oldják fel azokat és hogy szétfeszítsék a gyermek eddigi életkereteit és új fejlődésre hangolják a serdülő belső életét is.

Ilyen lelki jelenség a romantikus érzés mellett az erős kedélyhullámzás. Ezt a lelkiingást szélesen festi alá a túlzott szórakozottság és a gondolatok sajátságos szökellése, mely összefüggésben van azzal, hogy a serdülő gyermek figyelme hamar kifárad és folyton meg-megújuló külső ingerek nélkül szerteiesik. Aztán átmenet nélküli szélsőséges ellentétek jelentkeznek, például jókedv után minden átmenet nélkül lehangoltság. Máskor a meleg, önmagát átadó barátság elé a félnék, zárkózott, magányt kereső gyermek lelki izoláló rétege húzódik. Egyszer rideg, érzéketlen, részvétlen, máskor az érzetek és képzetek nyomán megjelenő érzelmek olyan hangulatot teremtenek benne, melyek alapján erősen részvétérző lesz. Azonosítja magát a szenvedőkkel, megéli szinte mások szenvedéseit. Ezzel kapcsolatban lesz tudatos a gyermeknél a szociális érzék.

Az idegzet kellemes feszültsége, az erős véráram, a reakciók könnyűsége a gyermekben az erő és bátorság, az egyediség és önállóság érzetét kelti. A test és különösen az idegek egészséges fejlődése a serdülés korában erősségérzetet, bátorságot, önbizalmat kölcsönöz. A férfias önállóság tudata napról napra erősödik a serdülőben. A gyermek önmagára eszmél, lelkiélményei vannak. Az eszmetársítások gyorsasága és könnyűsége az agyban új eszméket, kikezdéseket vet fel. Énjének e tudatos felfedezése együttjár saját személye túlértékelésével. Ez túlzott önérzetet és önbecsülést ad a serdülőnek. Az én-nek ez a túlértékelése és túlhangsúlyozottsága azonban természetszerűleg ellentétbe hozza környezetével. Minden nevelői tevékenységet vele szemben úgy tekint, mint saját egyénisége kisebbitését. Rendkívül érzékeny és hevesen reagál minden én-je ellen irányuló, lealacsonyító, leértéktelenítő kísérletre, legyen az tekintet, szó, megjegyzés, képzelte mellőzés, stb. Nagy mértékben érzi saját esetlenségét, ügyetlenségét is. A világot megváltani akaró tettekésség és a belső levertség, lehangoltság kettős szélsősége között hányódik ide-oda. Ebből magyarázható beteges érzékenysége, izgatottsága, főként pedig szinte ösztönszerű ellenállása minden tekintéllyel szemben. Én-je felfokozott túlértékeléséből érthető az a duzzadó, de tapasztalat hiányában sokszor szinte komikusan ható fellengős alkotási vágya: csupa álom,

nagy ambíció, terv és akarás, javítani a régit, az újat a maga eszméi szerint alakítani: ezt érzi feladatának.

A serdülőben világhódító és reformáló erők dolgoznak, de ugyanakkor egészen passzív, tehetetlen, tunya, álmodozó. Vannak problémái, eszméi, próbálja őket a világba állítani. A fiatal lélek mélyében szunnyadó és duzzadó alkotásvágy és lázadó ellentmondás a pszichológiai alapja annak a kiélezett ellentétnek, mely a fiatalok és öregek között mindig megvolt. Akit eddig mint gyermeket sodort a világ folyása, most ő igyekszik a világ sodrát irányítani. Legalább hiszi, hogy ez feladata. Minthogy azonban már az első lépéseknél csalódások érik, a felnőttektől mindinkább visszahúzódik, mert fél, hogy kigúnyolják. Zárkózott, magába vonult, mogorva. Úgy érzi, hogy nem értik meg őt és ellenséget lát mindenkiiben. Rendkívül érzékeny, túlzottan önérzetes, akárhányszor az élet pesszimista látására hajlamos, aminek következményeként nem egyszer egész apró kudarcok, kellemetlenségek miatt üresnek, értelmetlennek, céltalannak találja az életet. Fantázia-világába zárkózik kárpótlásért vagy elkeseredésében bántó, éretlen, lázadó kritikával fordul minden nevelői tekintély vagy az általuk átadott kultúráérték ellen. Ez a truccoló kor a legfélelmetesebb idő a szülőnek is, a nevelőnek is. A serdülő erősen akar, de nem tudja mit. A dac nem más, mint negatív akarat. A serdülők kisebb részénél előfordulhat, hogy a szülő és gyermek közti viszony e dacoló korban is aránylag sima lefolyású, kiknél tehát ez az átmenet nagyobb változásokat nem kelt, a legtöbb serdülő azonban nem ilyen simán vergődik át e viharos időszakon. Különösen az eredeti, tehetséges és alkotóképességgel megáldott típusoknál idéz fel sok vihart. Ezek csak kritikával fogadnak el a felnőttektől minden irányítást és kultúrártéket. És ha alkalmasan arról is meggyőződnek, hogy a felnőtt sem tud mindent vagy az sem tudhat mindent feltétlenül jól, még erősebb lesz bennük a vágy, hogy szabaduljanak minden kényszertől és gyámkodástól. Csak a sima és önállótlán típusok kötnek túlkorán békét a világgal és alkudnak meg a helyzettel és merevednek meg túlkorán a felnőttek formái között. Ezek alkalmasak arra, hogy az idősebbek kultúrártékeit átvegyék, megőrizték és megtartsák, de képtelenek arra, hogy azt továbbfejlesszék. Általánosságban a serdülőben szinte szükségszerűen mutatkozik a másokkal szemben való ellentét vagy nézeteltérés, amely a szülő és a serdülő viszonyában mutatkozik legészrevehetőbben. Ez az önállóságra, függetlenségre

való törekvésnek a következménye. Az önérzetnek és önbecsülésnek hamis formái a könnyebb fajsúlyú fiúknál egyenesen veszélyessé is válhatnak. Van azután olyan fiú is, rendszerint ismét csak a könnyebb faj súlyúak között, aki a külső és belső hatások alatt cinikus blazírtságba vagy túlzott élvhajzásba menekül. A túlzottan érzékeny és romantizmusra hajlamos serdülő fiúban ilyenkor már különösebben ébred az érdeklődés — a legtöbb esetben még szexualitás nélkül — a másik nem iránt. Ez az érdeklődés tehát a legtöbb esetben még tisztán érzelmi síkon mozog. Tudásvágy, kíváncsiság: mindent megismerni.

Harmóniakeresés, világnézet elemeinek megjelenése már rendszerint a serdülőkor vége felé esik.

A serdülő értelmetlenül áll ezekkel a jelenségekkel és nehézségekkel szemben. Minden nap új változást jelent életében, amellyel szemben nem tudja lelki berendezését mindig átszortosítani. Akarati életének bevált kormányzó erői eddig szabályozták, irányították lelkiéletét. A mindennapok apró problémáit gyermeklélekből hozott imával tudta egyensúlyban tartani. De most a serdülés válságos korában mindez nem működik rendesen, mert a szexuális energiák fölényes támadásban legyőzik ezeket. A túlradó szexualitás ellen ekkor már nem feltétlenül tudja használni a régi értékeit és nem tud már hozzájuk igazodni, így jut el ahhoz a ponthoz, ahol a régi és az új élet irányai egymástól eltérnek, amikor tehát választania kell. A választást pedig a környezet és lelki alkata befolyásolja. Új energiákat koncentrálnak a nemi ösztön ellen vagy hozzáigazodhat újból a vallás irány-tűjéhez. De választhatja a rossz irányt is. Engedhet a korai szexualitás túlzó vágyának és akkor beleveti magát a körülötte kavargó sötét, hullámzó életbe. A felajzott szexualitást nem tudja egyedül lefogni, átalakítani és irányítani. Belső diszharmóniája miatt csökkent akarati életének fékező, irányító energiakomplexuma nem tudja a serdülőt küzdelmében megerősíteni.

A nemi nevelés megkönnyítése céljából a serdülés fejlődésében általában négy fejlődési szakaszt szoktak megkülönböztetni.

Az első fejlődési szakasz, a prepubertás kora, a 11—13 éves fiúé. Ez a gyermeki szexuális érzések jegyében megy végbe, tulajdonképeni tárgylelési ösztön ebben a korban még hiányzik. Az ilyen fiú a vele egykorú leányokkal minden elfogódottság nélkül eljátszik, elbeszélget.

A fejlődés második fokán erős érzékiség lepi meg a fiút.

Ez a 13—15 éves fiúé, aki egyik nagy vakáció után egészen mássá alakul. Beköszönt nála a szó szoros értelmében a kamaszkor. E szakaszban indul meg a fiú testében a csirimirigyek belső elválasztása, mely egyszersmind heves kísértések okozója. A tárgyilelési ösztön már ilyenkor születőben van. Jellemző erre a stádiumra a képzelet élénksége. Az ilyen korban lévő fiúk már egymásközt is beszélgetnek fantáziájukkal kiszínezve és kiegészítve a felnőttek beszélgetéseiből itt-ott ellesett félreértett, félremagyarázott és teljesen meg nem értett kifejezések, szavak alapján az élet titkait feszegető nagy kérdésekről. Ilyen beszélgetésekkel keltik fel egymás kíváncsiságát és rontanak esetleg olyanokat, akikben még szunnyad az ösztön. Az erősebb kísértések önkielégítésre ingerlik a fiút, bár ennek módja még talán ismeretlen előtte. A fiú most már észreveszi a leányt, mint leányt, de tüstént le is becsüli, csaknem megveti.

A harmadik szakaszban, — a 15—16 éves fiú kora — a fiú előtt már a leány egyszerre megszűnik kiállhatatlan lény lenni, sőt ezentúl a talányszerűségnek és gyöngédségnek csodálatos összetételeként szerepel előtte. Ezért e fejlődési szakaszában a fiú már törekszik a nálánál egy-két évvel fiatalabb leányok társaságába jutni és szívesen csodálja, figyeli őket. A nemi ösztön megnyilvánulása ebben az időszakban is csak önkielégítésre ingerel, a diákszerelem tetőpontján a legkisebb mértékben.

A serdülőkor negyedik szakaszában, a nemi ösztön váratlanul visszalép és a fizikai folyamatok fölé és elé lépnek a lelki jelenségek. A már 16—18 éves fiúnál, mintegy összefonódva lépnek fel a nemi ösztön testi és lelki megnyilvánulásai és megnyilatkozásai. Ez az utolsó szakasz már az utópupertás korába esik, sőt némelyek szerint már az ifjúkorra, az adolescentiára. A testi megnyilatkozás itt már igen gyakran nemcsak önkielégítésre ingerli a fiút. A havonként, kéthetenként fellépő *pollutio nocturna* is sokszor olyan álmokképekkel jelentkezik, melyek tisztátalan cselekedetre csábítanak. A serdülőkornak ebben az utolsó szakaszában aztán fokozott mértékben mutatkozik a felnőttek utánzása, mely bár sokban hasznos, de sokban egyenesen káros, ha akár leányokkal való szabados érintkezésben, akár az alkoholtartalmú italok élvezetében követi a kevésbé értékes felnőtteket.

A serdülő fejlődő világa és annak problémái felett Istennek a természetbe rejtett nagy törvényei állanak, ennek megfelelőleg állítsuk magunk elé a nemi nevelés célját, mely abban

kell hogy álljon, hogy a serdülő is olyan tisztán lássa és tudja tisztelni a Teremtő nagy törvényét, ahogyan látja és tiszteli a felnőt. Lássa a háttérben bújva leskelődő bünt is és meglássa az egészen átvonuló küzdelem motívumot, amely a serdülőkor küzdelmes szakaszában erőket kibontó és férfit kovácsoló tényezővé lesz.

E tanácstalan bizonytalanságban a serdülőnek erős, biztos és céltudatos vezetőre van szüksége, kiről érzi, hogy szereti és megérti, kiben megbízhat, kinek szellemi és akarati ereje előtt meghajol. Ki lehet elsősorban ez az erős és megértő vezető, ha nem a szülő, az édesapa és édesanya? A serdülő természetes érzésének megfelelően először mindig szüleihez menekül a belsejében ébredező démon ellen. Minél kevésbé találja meg a szükséges megértést és vezetést szüleinél, annál kíméletlenebb és bántóbb lesz viselkedése. Kimondhatatlan kár származik a nyugtalan serdülőre, ha a szülő gyermeke fejlődési küzdelmét és zavarait nem érti meg és ebből folyó kötelességeit nem teljesíti. A nevelés mindig nehéz teher, de különösen nehéz és felelőséggel teljes ebben a korban.

Biztos, céltudatos vezetés, kitartó következetesség, szeretetteljes megértés, türelem és önuralom azok a követelmények, amelyeket a szülőnek és minden nevelőnek ebben a korban a gyermekkel szemben követnie kell.

A gyermekkorból zökkenő nélkül átsegíteni a serdülőt az ifjúkorba, ez a cél. Mire neveljen tehát a szülő és hogyan, hogy a nemi nevelés célját elérje?

2.

Mire neveljen tehát a szülő és hogyan?

E kérdéssel kapcsolatban a szülők kötelességét a következőkben foglalhatjuk össze: nevelje a szülő a gyermeket arra, hogy megértse, becsülje önmagát és hogy dolgozzék akarata erősítésén.

Alig van szülő, aki ne gondolná gyermeke testi egészségét, de már van, aki szelleme fejlődésével nem törődik, iskolába járattja ugyan, de azzal már nem gondol, hogy gyermeke hová jár sétálni, szórakozni, mit olvas és bizony van szülő, akinek a serdülőkorra való nevelés nincs benne nevelési programjában. Pedig a serdülőkorra elő kell készíteni, nevelni kell a gyermeket. Vannak szülők, akiknek a szexuális nevelés terén nincsen semmi nehézségük, mintha csak elfelejtették volna saját gyermekkoruk nehézségeit, teljesen érzéket-

lenül állanak, érdektelenül gondolnak vagy egyáltalán nem gondolnak gyermekük lelki vívódásaira és nem éreznek önmagukban indítást arra, hogy akármilyen formában kivegyék részüket a probléma megoldásából. Vannak szülők, akik érzik ugyan a bajt, de az iskolától várnak mindent, nem gondolva meg, hogy a gyermek élete legnagyobb részét mégis csak odahaza, a szülei körében tölti és nem az iskolában. A szexuális kérdés pedagógiája különben sem tömegmunka hanem a legintimebb egyéni nevelés kérdése. Ezért tehát elsősorban a szülőnek kötelessége, hogy ránevelje a gyermeket önmaga megértésére és megbecsülésére. De hogyan? vájjon adjon-e a gyermeknek a nemi élet részleteiről bizonyos felvilágosításokat vagy azon legyen, hogy e dolgok minél tovább homályban maradjanak előttük és várjuk-e meg, míg az élet ösztönös derengése önmagából fejti ki világosságát és hatékony erejét? Mindenesetre a nemi dolgokat illetően a nem-tudás volna a legjobb. Mindannak a nem-tudása, ami a nemi ösztönt idő előtt ingerli és kipattanásra sarkalja. A nem-tudás azonban lényegesen mégis csak arra vonatkozik, ami a nemi kéjt illeti és nem arra a tudásra, amelyre főleg városi gyermeknek okvetlenül szüksége van, akár komoly veszélyek elkerülésére, akár az évek folyamán önként adódó kérdéseinek megnyugtató válaszaként.

Így ha teljes mértékben nem is állhatunk a felvilágosítás hívei közé, mégsem kárhoztathatjuk annak valamennyi törekvését. A felvilágosítás nem maga a nemi nevelés, hanem jó kezelés mellett annak egyik hatékony mozzanata. Jól pedig akkor van kezelve, ha idejében jön és nem megkésve. Ahhoz, hogy a gyermek megértse önmagát, szüksége van bizonyos felvilágosításra. Megrázok a rossz útra tévedt, későn ébredő emberek panaszai anyjuk, apjuk e legveszélyesebb korban bizalmat biztosítani nem tudó egyénisége vagy a felvilágosításra való tehetetlensége miatt.

De hogyan és milyen mértékben történjék ez a felvilágosítás?

Tartalmilag csak azt a felvilágosítást lehet pedagógiailag igazolni, amely meg nem alkuvó elvek alapjára helyezkedik és amely nem egyoldalúan természetrajzi, illetőleg orvosi és ez az általános tanítás is az életkorhoz alkalmazkodik. A gyermeknek a felvilágosítást tehát kora és intelligenciájának megfelelő adagokban kell megkapnia. Fokozatosan és nem túlkorán, amikor még árthatna, de annál kevésbé túlkésőn, amikor soknál már alig használhatna. A nagyvárosok ifjú-

sága 14—15 éves korában ma már úgyszólván van sok mindennel. Már pedig sokkal komolyabb hatásra számíthat felvilágosításunk, ha azt akkor adjuk, amikor a gyermek lelke e kérdésekkel gyanús forrásokból még nem foglalkozott. Vagyis akkor kell adnunk a felvilágosítást, amikor fennforog a veszély, hogy hivatlan oldalról fog a gyermek ehhez hozzájutni, vagy ha a további tudatlanság már veszéllyel járna, mert a fejlődő organizmus már felvetette vagy hamarosan felveti a gyermekben ezeket a kérdéseket. A felvilágosításhoz jó irányítóul szolgál a szülők számára: Tóth Tihamér, Az intelligencia lelki gondozása I., és Tiszta férfiúság-a mellett: Kurz, Christlich denken (München, 1928) c. munkája.

A kisebbeket (11—13 éves korig) inkább arra tanítjuk, mi tartozik a szemérmességhez, hogy a testet be kell fedni, hogy nézésben, érintésben óvatosnak kell lenni stb. Ez a legjobb indirekt szexuális pedagógia ebben a korban. Akkor kezdődik, amikor még nincsen helye semmiféle élettani felvilágosításnak, amikor a nemek különbözőségéről, egymáshoz való viszonyáról még nincsen szó. Később ez a szemérmesség lesz legerősebb pajzsa a tisztaság erénye megőrzésének. Ez visszatartja a serdülőt a nemi funkciók feszegetésétől, az azokra történő reflexióktól, vagyis megadja az e téren oly fontos figyelemelterelést. Erre a szemérmetes gondolkodásra, viselkedésre, lelkületre már a legkisebb kortól kezdve kell nevelni, nem volna elég ezt a nevelést a serdülés korában kezdeni. Ott már az lesz a feladat, hogy a régebbi szemérmetes lelkületet megóvjuk és erősítsük, mert hiszen az ébredő ösztönök döngetik majd legerősebben az addigi tiszta lélek várkapuit: a szemérmességet.

Téves irányzat az, mely a gyermeket a meztelenhez való hozzászoktatással akarja nemi elfogulatlanságra nevelni. Az így elért eredmény alig tartana pár évig és a serdülés korában teljesen eltűnnék, sőt magával vinné a soha nem ápolt természetes szemérmességet is.

A szemérmességre való nevelésnél vigyázzunk, hogy téves lelkiismeretet ne keltsünk az amúgy is érzékeny gyermeki lélekben azáltal, hogy a VI. parancs elleni bűnnek gondolnak egészen természetes fiziológiai folyamatokat vagy olyan dolgokat is, amik az illemt és jó ízlést sértik ugyan, de bűnnek nem mondhatók. Tisztaság és szemérmesség nem egy dolog. A szemérmesség a tisztaságnak őrzője, akarati készség viselkedésünkben mindent elkerülni, ami a rendetlen nemi ösztönt felkelthetné. A tisztaság pedig tartózkodás gondolat-

ban és tettben minden szándékos gyönyörérezéstől, amennyiben azt a törvényes házasság megengedette nem teszi. Ami a tisztaság ellen van, az mindig halálos bűn, amennyiben t. i. tudatos, a szemérmertlenség, helyesebben illetlenség pedig nem mindig az. A gyermek bűne legtöbbször a szemérem ellen van.

Persze a tanítás maga nem elég, hanem a tisztaságra serkentő indítékokat is nyomatékosan kell hangoztatni. Az Isten mindent lát, az őrzőangyal melletted van, tested mióta megkereszteltek a Szentlélek temploma és mióta a szentségekhez járulsz, szent dolog lett: Isten élő temploma, ezt fertőzteti meg az, aki vét a tisztaság ellen. Az egész ember Istennek, a Teremtőnek a tulajdona, testünk is, nem szabad vele tetzés szerint játszani, bánni és viselkedni, mennyire nem szereti és milyen szigorúan bünteti Isten e bűnt.

A kisebb korban tehát elsősorban a gyermek lelkiismeretét kell felébreszteni e kötelességeket illetőleg megfelelő tanítások által. Korán rá kell nevelni a gyermeket arra is, hogy kerülje mindazt, ami illetlen gondolatokat támaszt benne. A gyermek természete szerint lelkiismeretes. Ha valamiről kifejtik előtte, hogy bűn, akkor attól rendszerint óvakodik is. A szemérmertlenség bűnével szemben, sajnos a legtöbbször semmi előzetes óvintézkedés sem történik. Jóhiszeműség a szülők részéről, hogy azt gondolják, hogy gyermekük akkor marad a legbiztosabban ártatlan, ha efféle bűnökről hozzá sohasem szólnak. A maga idején adott megfontolt, jól átgondolt, komoly tanítás nem veszélyes. Határozott, érthető tanítás nélkül lelkiismeretlen marad a gyermek. Legfeljebb valami határozatlan, homályos, erőtlén érzés tiltakozik benne olykor, mintegy vakon született lelkiismeret. Az okos tanítás elhanyagolásából nemcsak a gyermek erkölcsi eltévelyedése következhetik be, hanem az is, hogy bűnétől egyáltalán nem tud szabadulni, menekülni. Még a gyónásban sem vádolja magát, egyrészt mert nincs fölöle kialakult lelkiismerete, másrészt vagy mert nem talál rá kifejezést, vagy épen elhiteti magával, hogy erről nem illik szólni, épenúgy, mint az illető szervek egyéb funkcióiról. Hiszen azt nem egyszer hallja, hogy ilyen természeti dolgokról nem illik beszélni. Hogy néha a hallgatás is bűn lehet — különösen a gyóntatószékben — arra nem gondol.

Később (13—14 évesek) a nemi ösztönök jelentkezése idején legfontosabb feladatunk legyen a serdülőkor sajátos jelenségeiről felvilágosítani a serdülőt, ezekre előkészíteni.

Ezzel kapcsolatban is újra, meg újra hívjuk fel a figyelmet a test szentségére. A serdülő években, amikor addig soha nem tapasztalt vágyak, sejtések, érzelmek tömege kavarodik fel a serdülőben, amiknek eredetéről, céljáról, rendeltetéséről ő maga mit sem tudhat, — hiszen most éli át először a serdülő ennek a kornak ködös napjait, — szüksége van bizonyos tapintatos felvilágosításra, amit talán inkább irányításnak nevezhetnénk. Enélkül honnan tudhatná, hogy ami most benne végbemegy, hogy ami most benne nyugtalankodni kezd, hogy azok az új gondolatok, új és ismeretlen érzések, hogy ez az egész folyamat az Isten terve, hogy az mind az Isten által ajándékozott legfenségesebb erőnek, az életet adó erőnek első megmozdulása, kibontakozása, lassú érése és hogy ez még nem bűn, ezért még nem kell nyugtalankodni; honnan tudhatná, hogy az még nem bűn, ha ezt az ösztönt észreveszi magában; nem bűn, hogy az megmozdult benne, hanem csak az ösztönnel végbevitt tudatos visszaélés az a bűn. Honnan tudhatná mindezt a serdülő, ha a leghivatottabb nevelő, a szülő hallgat minderről.

A serdülő jól értse meg, hogy nemcsak lelkünk, de testünk is szent és itt most már egy lépéssel tovább mehetünk a felvilágosításban. Szent a test nemcsak azért, mert a szentségekben Isten kegyelme annyiszor érintette, hanem azért is, mert az Isten teremtő munkájának eredménye: minden erejével, ösztönével Isten kezéből jött. Így kell rávezetni a serdülőt arra, hogy magukban véve a testi ösztönök sem rosszak, a nemi ösztön sem, hanem csak a vele való visszaélés. Nem a test tisztátalan, egyetlen része sem bűnös, hanem a visszaélés az! Sőt Isten az embert ezen ösztön gyakorlásakor teremtői erejében részesíti. Ezt az erőt az önmegtartóztató ifjúkorban gyűjti az ember. Szörnyű felelősség minden serdülő vállán, hogy Isten szándéka szerint töltötte-e ifjúságát. Mutassunk tiszteletet a serdülő iránt, mutassuk meg, hogy nagyot várunk tőle, neveljük így beléje a helyes önbecsülést, amely nem engedi, hogy az erkölcstelenség bűne által közönségesse alacsonyodjék. Ültessük lelkébe a finom gondolkodásnak, a pizsoktól való irtózásnak, a büntelen lélek fehérségének becsülését.

A főtörekvés arra irányuljon ebben a korban, hogy a most kezdődő nemi mozgalmakat megfosszuk titkozatosságuktól és hogy azokat a serdülő természeteseknek tekintse.

Már egy 13—15 éves gyermeket, ha szükségét látjuk,

elő lehet készíteni megfelelő tapintattal a keletkező érettség első éveiben jelentkező természeti folyamatokra is. Így és így fog történni, ezek a dolgok minden ilyen korú fiúnál már előfordulnak, ez az egészség jele stb. Ha azután észre vesszük, hogy már megtörtént az első nocturna pollutio, néhány szóval tovább fűzhetjük a felvilágosítást, nehogy a gyermek a titkos bűn rabjává legyen. Azokat, akik — talán sokszor önhibájukon kívül — a titkos bűn rabjává lettek, nagy szeretettel és türelemmel kell kezelni. Az önbizalmat kell bennük minél jobban megerősíteni, hogy ezzel is megerősítve akaraterőjüket, minél gyorsabban állandó javulásra jussanak. A sikert főleg a serdülő években 90—95%-ban biztosítja az ügyes szülő és nevelő. Ügyeljen a szülő arra is, hogy a gyermek tápláléka ne legyen fűszeres, alvásnál ne feküdjék hanyatt, ruházkodásánál ne viseljen szűk ruhát stb. A legnagyobb pedagógiai hiba volna a kiláboláshoz szükséges idő megállapítása. Sok gyermeket örökre szerencsétlenné tett ilyesféle kijelentés: Ha két hét alatt nem győzöl, sohasem fog sikerülni. Vigyázzon a szülő, hogy sohasé használjon oktatás közben olyan kifejezéseket, amelyek a fiút akár csak jövő életére vonatkozólag is már eleve gyengítik pl.: Ha megnézed ezt a darabot, biztosan elbukol. Ha egyszer rossz szokás rabja leszel, ennek polipkarjaiból soha ki nem menekülsz. Sok fiúra ilyen kijelentések kényszerzubbonyként hatnak és céltalannak tüntetik fel a további ellenállást. A titkos bűn rabjának mindenekelőtt tehát vissza kell adni erkölcsi önbizalmát. Nem szabad magát elveszettnek tekintenie. Hangsúlyozzuk, hogy a küzdelem nehézségei vissza ne riasszák. Tanítsuk meg miképpen teremtsen lelkében bizakodó hangulatot, mert az onanizmus megismétlődésének rendszeren az elkeseredés és a szentimentális hangulatok az egyik melegágya. Verje ki a fiú a fejéből az afféle hamis elveket, hogy: Másnál megy, de nálam nem. Ha jön a bizonyos pillanat, akkor kell. Csak még egyszer utoljára. Ha hét napig sikerül is, a nyolcadikon úgyszólván elesem. Ezzel kapcsolatban biztassuk: Ha a nyolcadik napon elestél, nem vesztett el a hét nap győzelmes munkája, csak küzdj tovább és a teljes győzelem el nem marad. Sürgessük természetesen a szennyes gondolatok elleni küzdelmet is, mint a végső győzelem egyedül hatásos eszközét. Ha ez hiányzik, hiábavaló minden szobatorna, minden hideglemosás, az erősen fűszerezett ételektől való tartózkodás stb. Óvjuk a serdülőt az egyedülléttől, a magámaradottságtól, ami szintén hozzájárulhat a nemi fejlődés megzavarásához. A titkos bűnnek külső jelei

is vannak, amelyek alapján hozzávetőlegesen következtetünk rá: beesett, karikás szem, földre szegzett tekintet, hullafehér arcszín, hideg, nedves kéz, gyöngülő emlékezet, ingerlékeny hangulat, tehetetlenség, szórakozottság, határozatlanság és álmodozás fényes nappal.

A 16—18 éveseknek már lehet beszélni okkal-móddal a szerelemről is, annak tisztaságáról, de egyúttal veszedelmeiről is. Mutassunk rá, hogy a diákszerelem a serdülőt sokszor elvonja kötelességeitől és ezzel kapcsolatban megfosztja a hivatásbeli munkában lelt örömtől is, ami a tiszta élet egyik biztosítéka. Nagyobbaknak szólhatunk az onanizmus elleni küzdelem ama indítékairól is, amelyek a házasesetre és a leendő családi életre vonatkoznak. A szüzességi és a házassági eszménynek a fiú szívébe ültetése se hiányozzék a szülő oktatási programjából. A fejlődési szakasz vége felé beszélhetünk már a céltalan és korai nemi érintkezésnek a szellemi és lelki életre kiható következményeiről is. Ha a fiú már óvszerekről hallott, utaljunk arra, hogy ezek sohasem elegendők a kicsapongás következményeivel szemben. Röviden, de megkapó erővel jellemezze a szülő a társas bűnnel járó, legtöbbször az első meggondolatlan lépés következtében beköszöntő betegségeket; ezek pusztítását az egyén, a család, a nemzet életében. Fejtse ki a szülő az indítóokokat, amelyek a házasesetre való tiszta előkészületet kívánatosá teszik; szaktekintélyekre való hivatkozással bizonyítsa be a serdülő előtt, hogy a nemi önmegtartóztatás nem árt az egészségnek és hogy nincs valótlanabb elv, mint hogy a tiszta élet lehetetlen.

Ami a tulajdonképeni biológiai vagy fiziológiai felvilágosítást illeti, ez csak akkor adható meg szülők részéről is, amikor már a fiú tépelődni kezd az ilyen dolgok felett és megvan a veszély, hogy máshonnan, zavaros forrásokból fogja az erre vonatkozó ismeretet megszerezni. A tapintatos felvilágosítás ezen a téren is egyik eszköze a tisztaság megőrzésének. Gondos otthoni nevelés egy ideig pótolni tudja ugyan ennek a fiziológiai felvilágosításnak hiányát, de viszont ha a fiú kellő fiziológiai ismeretek nélkül kerül ki a szülői házból az életbe, bukásával fizetheti meg az elmaradt felvilágosítást.

A nemi felvilágosítás az apának a dolga, ha az apa nem érzi magában az erre szükséges pedagógiai rátermettséget, bizza fiát a lelkiatya, a hittanár gondjaira, majd ő tapintatosan elvégzi a szükséges felvilágosítást négyzemközti beszélgetésekben. Mindent az iskolától várni nem lehet, ne felejtsek el a szülők, hogy jöllehet sok tényezőtől függ a gyermek meg-

óvása, de mind másodrangú a szülők mellett. Amíg lesz édesanya, aki csak addig tud felemelkedni, hogy fiának szivügyeiben közvetítőül ajánlkozik, amíg lesz édesapa, aki VI. gimnazista fiának az onániáról való leszokás céljából a büntanyákat ajánlja, addig semmiféle felvilágosítás vagy törvényhozás vagy társadalmi mozgalom vagy iskola sem segít gyermekeinken. Bár az okkal-móddal adott diszkrét felvilágosításra, amelynek elmulasztása súlyos veszéllyel járhatna a gyermekre, amennyiben azt a felvilágosítást, amit az otthon nem adott meg, megkeresi máshol és majdnem mindenütt önnön erkölcsi kárával, — szükség van, mégsem szabad mindent a felvilágosítástól várnunk. Sajnos vannak, akik mindent attól várnak. Ezek jól gondolják meg, hogy az ifjúság nemi eltévelyedésének és elfajulásának oka nem a nemi dolgok ismeretének hiánya, mert a szóban forgó kérdés igazi megoldása nem a tudás, hanem az erő kérdése. A túlzott felvilágosítás, a figyelemnek az erotikumra való ráterelése és nem elterelése éppen előidézője lehet azoknak a veszélyeknek, amelyeket elhárítani szeretnénk. A felvilágosításnál ugyanis nemcsak az ész figyel oda, hanem a kíváncsi érzékiség is: ez pedig a tanításból sokkal több gyújtó anyagot merít, mint amennyit az ész el tudna oltani — mondja Foerster. A felvilágosításnak entuziasztái megszívlelhetnék a szavakat, amelyeket a pogány Ovidius az ő Medea-jának ajkára ad: *Video meliora proboque detériora sequor* — látom a jót és helyeslem, de a rosszat követem. Ebben van legtömörebben kifejezve az az igazság, hogy a nemi veszedelemmel szemben az ifjúság védelme nem a tudásnak, hanem egyedül az erőnek kérdése. Ha valaki a nemi felvilágosításon, amely az utcáról eredő felelőtlen és tisztátalan felvilágosítást akarja ellensúlyozni, teljes fiziológiai tájékoztatást ért, legyen az még oly lelkiismeretes is, — vegye figyelembe, hogy a fejletlen gyermek ösztöne is van annyira ravasz, hogy akárhányszor a leglelkiismeretesebb felvilágosításból is azt veszi ki, ami tüzei. Ezért nem egyszer még a legjobban sikerült korrekt felvilágosítás is növeli a nemi ingerlékenységet, ha erőszakosságát valami már előre meg nem törte. És ez a valami: a megedzett akarat. Ebből is látszik, hogy a felvilágosításnak a nemi nevelésben — bármilyen formában történjék is — csak alárendelt szerep juttatható. Az a legjobb nemi nevelés, amely a legszükségesebb tudnivalókon kívül nem szól e dolgokról, még kevesebb alkalmat enged arra, hogy a képzelet ilyen irányba terelődjék, de annál többet kelt életre az akaratra ható erőkből, amelyek a bajt megelőzhetik.

Tehát a helyes szexuális nevelésben a felvilágosításnál sokkal fontosabb szerepe van az akaraterő profilaktikus gyakoroltatásának. A jó erkölcs korántsem attól függ, vajjon valaki mennyire ismeri az anatómiát. A szexuális étika kérdése távolról sem oldható meg pusztán csak nemi felvilágosítással. Hiába tudja valaki a dolgok következményeit, ez a tudás nem védi meg őt a felébredt ösztön hatalmával szemben. Hogy a pusztá tudás megfelelő akaraterő nélkül mit sem használ és mily gyengének bizonyul az ösztönök ellen, mutatja azoknak az orvostanhallgatóknak a példája is, akik teljesen ismerik a kicsapongásnak káros és szomorú következményeit és mégis épen úgy megfélekednek magukról, mint a más pályán mozgó. Minden felvilágosításnál hasonlíthatatlanul fontosabb az önuralomra, önmegtágadásra, ösztönös hajlamai fékentangására nevelni a gyermeket. Nagy érdeme Foersternek, hogy a vélemények megoszlása idején teljes nyíltsággal és a legnagyobb határozottsággal merte hangoztatni, hogy a szexuális nevelés kérdésében a főszóly korántsem az intellektuális ismeretközlésen, hanem az akaraterőn nyugszik.

A jó nemi nevelésnek tehát fel kell világosítania a gyermeket afelől is, hogy van a léleknek ereje, mellyel a test ingereit és vágyait legyőzheti. Ennek a felvilágosításnak, melynek az akaraterő gyakorlásával kell foglalkoznia, — a nemi ösztönök ébredését jóval meg kell előznie, hogy mire az ösztönök felütik fejüket, kemény emberükre találjanak. Az ember ketős lény, félig angyal, félig állat. Benseje a szellem és érzékiség örökös harctere. Nevelésünk célja az ember alacsonyabb, érzékies, ösztönös vonásait átszellemesíteni.

Minél hamarabb kezdjük az akarat iskolázását, annál jobb, hogy mire a kamaszkor viharai fellépnek a lélekben, az már bizton nyúlhasson jól iskolázott, mindenben engedelmeskedő akarat mentőöve után. A legtöbb serdülő lelki fejlődése nem azért vesz tragikus fordulatot a kamaszkorban, mert ennek viharai túlerősek voltak, hanem mert akarata gyenge volt és megelőzőleg nem készült okosan a megpróbáltatásokra kellő akaratgimnasztikával. Tapasztalatból tudhatjuk, hogy az ellenálláshoz nem elegendő a pillanatnyi józan belátás és ennek nyomán a jóakarat hirtelen fellángolása, hanem győzelemhez az évekig tartó küzdelemben csupán csak az évekkel előbb megkezdett gyakorlat, a mindennapi apró kis próbákkal bőven tartalékolt akaratmennyiség segít. Rá kell nevelni a gyermeket, hogy amikor szükséges, mindig mindjárt elhatározásra tudjon jutni és elhatározását tette is tudja váltani.

A nemi nevelés helyes irányára Foerster mutat rá, amikor így ír: Minden komoly jellemképzés egyúttal szexuális pedagógia is már, erős vár minden rendetlen ösztönösség ellen. Tehát a szülőknek azon kell lennie, hogy minden felhasználható eszközzel, minden kínálkozó módon rendszeres nevelés alá vegye a gyermek akaratát. Minden nevelői befolyásnak végső célja csak az lehet: Tanulj meg akarni! Tanuld meg a jót akarni! A gyermeknek öntudatlanul is jelszava legyen: Ego mem et in ardua fixi! Elszánom magamat férfias, kemény életre! Rá kell nevelni a gyermeket annak belátására, hogy az önmagán aratott győzelem dicsőbb és áldásosabb, mint bármely sportgyőzelem.

Már most mit jelent a gyakorlatban: az akaratot nevelni? Annyit jelent, hogy amint a lábat meg kell tanítani a járásra, a nyelvet a beszédre, a kezét az írásra, úgy az akaratot is akarni kell megtanítani. Ennek a nevelésnek főpontja abban áll, hogy egyrészt a gyermeklelket erős ösztönzésekkel és vonzó ideálokkal telítjük, másrészt pedig ellenálló, az ingereknek nem-et mondani tudó képességét erősítjük. Ebben a világitásban vesszük észre csak, hogy a katolikus aszkézis nem más, mint egy motívumaiban, céljában és eszközeiben theocentrikusan beállított páratlan akaratiskola.

Bizony a mai családi élet akárhányszor mindenre inkább nevel, mint erős akaratra. A legtöbb mai gyermeknek, amint a családi nevelés puhaságából az iskolába kerül, már rokkant az akarata. Önfegyelem, lemondani-tudás, áldozatkészség ismeretlen fogalmak előtte. Pedig ezek nélkül egyetlen lépést sem tehetünk a komoly nemi nevelés terén. Ebből az akaratgyengeségből ered az a sok örökös bukdácsolás a serdülők lelkiéletében. Hiszen a legtöbb fiú tele van jóakarattal, szeretne is jó lenni, de a gondolaton túl alig jut, mert ehhez már erőkifejtés kellene.

Legjobb nemi nevelés a helyes önnevelés, úgy értve a dolgot, hogy a fiatal embernek nemi megtartása egész neveltetésének lesz eredője. Ha az a nevelés elpuhult, külsőséges és merőben intellektuális volt, a legelső kísértésnél elbukik, ellenben, ha megadatott neki, hogy akaratában jól felszerelje magát mindazzal szemben, ami alacsony, érzéki és közönséges, felvilágosítás nélkül is tudja kötelességét, mint Kundryval való első találkozásakor Parsival villámgyorsan meglátja a csábítások egész világát és tudja kötelességét. Ha úgy fogjuk fel a dolgot, hogy az ember nemi magatartása próbakő, vajjon nevelkedése igazán az emberi természetnek és törvényeinek

figyelembevételével alapult-e, sajnos, modern ifjúságunk gerincetlensége valóságos végítélet mindarra, amit nemi felvilágosításnak, emancipációnak neveznek. S irányít bennünket a régi pedagógiához, melyben az akaratnevelés a középpont. Tehát édesanyák ahelyett, hogy félelemmel gyötörnék magukat a gondolat miatt, hogy gyermekük miképpen áll majd meg a serdülés korszakában, az akarat előzetes nevelésével előzzék meg a bajt. Szoktassák gyermeküket arra, hogy egyszer-mászor mondjanak le kedvenc falatjaikról, hogy vegyenek győzelmet lustaságukon, gyakorolják magukat a fájdalomnak szó nélkül való elviselésében. Nem egy férfi áll meg 30 éves korában szilárdan a nővel szemben, mert 5—6 éves korában rászoktatták arra, hogy néha önként lemondjon egy játékról vagy egy teasüteményről (J. de Maistre). Az asztal rendbentartása, a hallgatás, a koránkelés, a teljes igazmondás, az okkal-móddal végzett testgyakorlás teszik lehetővé az akaraterőnek kívánatos fejlődését, amely mellett az ifjú mindig érezni fogja kötelességét, amit az ösztönnel direkt legyőzni akarásával sohasem lehet elérni. A görög mondában van, hogy Achillest édesanyja leányruhába öltöztetve egy palotába vitte, hogy ne menjen el háborúba Trója falai alá. Mikor azonban Odysseus megfűvatta a palota előtt a hadikürtöt, a leányok ijedten szétrebbentek, Achilles azonban fegyver után nyúlt. Az akarat nevelésében fejlődött ifjú nem adja meg magát, midőn az érzéki indulat először jelentkezik nála, hanem fegyverhez nyúl, mert érzi, hogy harc az ő osztályrésze a legszebb győzelem érdekében. Csalódnak azok, akik azt gondolják, hogy neveltjeik, akiknek akaraterjét és felelősségérzetét nem gyakorolták és nem fejlesztették, az ösztön kísértéseinek ellenállhatnak.

Egyik fontos erény, melyre korán rá kell szoktatnunk a gyermeket, mert ez bizonyos tekintetben az eredményes szexuális nevelés feltétele: az igazmondás. Ezt a nevelő szülőnek inkább csak védeni és kifejleszteni feladata, mert alapjában benne is rejlik az emberi természetben. Az okos szülőnek tudnia kell, hogy rendesen a félelem az igazmondás legelső sírásója, ezért mindig legyen készen, hogy az igazmondás és félelem csatájába, mely adott esetekben mindig kitér a gyermekben, bátorítással és szerető intésekkel avatkozzék be az igazmondás javára. Megszívlelendők Foerster szavai, melyekkel az igazmondásra nevelés előnyeit a szexuális nevelésre vonatkoztatja. Ehhez a megállapításhoz: *Omnis masturbator mendax*, a következő megjegyzést fűzi: Megfordítva is mond-

hatnám: Minden hazug önfertőzővé válik. A hazugság a személység oly megalázásával jár, mely az embert minden gyalázatnak ellenállás nélkül szolgáltatja ki. És viszont a hazudozás ellen folytatott igazán pedagógiai harc a szellemi embernek azt a becsületérzését is felébreszti, amely legjobb védelem minden testi önmeggyalázás ellen. A serdülőkorban különös áldás a gyermekre, ha szüleivel szemben mindig őszinte tud⁷ lenni. Sok erkölcsi kisiklástól mentheti meg ez. Viszont mihelyt durva és zárkózott kezd lenni a gyermek szüleihez, már megvan az ok a szomorú gyanúra.

Másik nem kevésbé hangsúlyozandó erény, amelyet a legkisebb gyermektől is meg kell követelni: az engedelmesség. Az engedelmességre szoktatás alatt nem értünk örökös kemény büntetéseket, sem folytonos, hiábavaló parancsolgatásokat, — mert hiszen az engedelmesség a makacs ifjú-természetnek egyik legnehezebb feladata, — hanem értjük azt a szülők egész viselkedését átlengő komoly szellemet, melyből a gyermek kiértse, hogy a szülőknek, mint Isten helyetteseinek szavát tartozik megfogadni és amikor megfogadja, saját érdekeit is szolgálja. Az engedelmességre nevelésnek határozottnak és komolynak kell lennie. A szülőnek feltétlen engedelmességet kell követelnie már akkor is, amikor a gyermek még nem tudja megkülönböztetni a megengedettet a meg nem engedettől és nem érti fe¹ az,okokat, amelyek miatt ezt vagy azt nem szabad, illetve szabad cselekednie. Ha a gyermek nyakasságát elnézik a szülők, odajutnak, hogy a gyerekes nyakasságból dacosság lesz, melyet később legjobb akaratuk mellett sem fognak tudni megtörni. Ez lesz a szomorú gyümölcse a kényeztető nevelésnek. Az elpuhult élet melegágya az erkölcstelenségnek. Az a fiú, akinek mindene megvolt és tőle szülői soha semmit sem tagadtak meg, minden kérését teljesítették, elveszti ellenállóképességét, akaratereje semmit sem fejlődik, az első erősebb szexuális kísértés idején elbukik. Soha sem tagadott meg magától megengedettet, nem fog tudni ellenállni meg nem engedettnek.

Nagy gondja legyen a szülőnek az érzelmek helyes nevelése is. Az akarat erejét legkönnyebben az érzelmek kezdik ki, aki tehát megtanult érzelmein uralkodni, nem könnyen lesz szolgálja bűnös szenvedélynek. Épen abban rejlik a modern nevelésnek egyik hibája, hogy a kényelmet, az elpuhultságot, a lágyaságot léptette az educatio strenua helyébe. Ez az elpuhultság pedig veszedelmesebb terjesztője az erkölcstelenségnek, mint bármilyen nemi dolgokra vonatkozó tudatlanság.

A nevelésnek tehát arra kell törekednie, hogy már a nemi ösztönök felébredése előtt a gyermek minél több győzelmet arasson egyéb ösztöni követeléseivel szemben. Rendtartás, koránkelés, pontosság, hallgatnitudás, kedvenc ételek megtagadása, feltétlen igazmondás, apró kellemetlenségek elviselése, munkaszeretet: sok apróság, kicsiség és mégis óriási jelentőségű dolgok. A temperamentumos gyermeket se tartsuk nevelhetetlennek. A szenvedély magában se nem jó, se nem rossz. Értéke attól függ, hogy vájjon az erény szolgálatába állítjuk-e vagy a bűnébe. Nagy szenvedélyek nélkül nagy emberek, szentek sem lehettek volna. Annál jobb, minél több energia felett rendelkezik akaratumk, csak egy a fő: legyen vasmarkunk hozzá. Igaz az a mondás, hogy mindenkiben egy szent és egy gonosztevő rejlik és nagyrészt a nevelő felelős érte, hogy melyik jut hatalomra bennünk és nyomja el a másikat.

Később az értelmi fejlődés magasabb fokán, meg kell értetni a serdülővel, hogyha lelkileg gyenge is és állandóan külső vagy belső támadásnak kitéve, inkább hajlik a rosszra, mint a jóra, mégis minthogy akarata alapjában szabad, megvan a lehetőség arra, hogy egyre jobban urává legyen tetteinek és ezáltal jövőjének, csak minden erejét összeszedve nevelje akarataát. Nehéz a küzdelem, de nagy a jutalom is, mely a győző felé integet: önuralom, belső szabadság és harmonikus élet. Rá kell mutatni, hogy itt is, mint mindenütt, a kezdet a legnehezebb. A jót épen úgy meg lehet szokni, amint a rosszat és a kitartó küzdelem jutalma épen az lesz, hogy később oly könnyen hajlik akaratumk az állandóan gyakorolt jó felé, amily könnyen halad a szekér az állandóan járt nyomon és amily könnyen szalad a művész ujja az állandóan gyakorolt skálákon. Minden küzdelmünkben erősítőleg hat annak a megfontolása, hogy a cél felé szívós kitartással, állandó gyakorlással irányított akarat nemcsak a legnagyobb sportolókat, művészeket, szónokokat teremti meg, hanem ugyanez az útja az erkölcsi tökéletesség magaslatára törő embernek is.

Nagyobb fiúknál legyünk rajta, hogy bizonyos lovagias lelkületet és felelősségérzetet is ébresszünk bennük. Felelősségérzetüket kifinomítani, mert aki érzi felelősségét, az nehezebben tántorodik meg átfutó percek kísértése előtt. Becsületre nevelni, kemény férfias becsületre, akkor nem lesznek hitványak semmiben sem. ízlést nevelni beléjük és félelmet mindennel szemben, ami durva, ízléstelen. Úri emberré nevelni őket, mert ha évek állandó ráhatása alatt megszokták, hogy nem ruházkodásban, hanem gondolkozásuk és lelkük finom-

ságában legyenek úri emberek, akkor a nehéz szexuális kérdéseket is úri módon fogják szinte önkénytelenül megoldani. Nemes gondolatokat adni a nőkről, hogy bizonyos követelésük, felsőbb normájuk legyen velük szemben és azon alul ne adják soha. Hangsúlyozzuk nőekkel szemben mindig az udvarias, tapintatos viselkedést, de a nemes, okos tartózkodást \&./ Az erősebbnek kötelessége a gyengébbet támogatni, a női nemet megvédelmezni. A lovagias, önértetes férfi nem él vissza a női gyengeséggel. Ha a lovagias lelkületet gyakorolja a fiú édesanyjával, nővéreivel, húgaival és a társaságbeli leányokkal, asszonyokkal szemben, akkor ezt gyakorolnia kell később azokkal az útjába akadó, tolakodó szerencsétlenekkel szemben is, akik a női szemérmet és méltóságot eldobták maguktól. A kerítőnőkre is óvatosan fel lehet hívni a nagyobb fiúk figyelmét. Bizonyos felelősségérzetet kell beléjük nevelni azokkal szemben is, akiknek jövő boldogsága az ő korrektségüktől függ: család, hitves, gyermek.

Fel kell vértetni a támadásokkal szemben, amelyek érhetik azok részéről, akik gyöngék voltak, megfélemltek magukról és lelkiismeretük elhallgattatására másokat is maguk után akarnak rántani az erkölcsi posványba. Rá kell nevelni a gyermeket, hogy nem az a bátor, aki indul a tömeg után, hanem az, aki mer szembeszállni romlott emberek ízlésével és nem fél gáncstól, gúnytól, mert tudja, kinek hitt. Komoly tapasztalatok vezették a nevelőket arra, hogy minden felvilágosítással és direkt küzdelemre neveléssel szemben ennek az ú. n. indirekt nevelésnek adjanak előnyt, amely tehát abban áll, hogy a gyermeket uralomra neveljük más ösztöneivel szemben. Sohase henyéljenek, valamivel mindig foglalják el magukat. Ne hagyjuk figyelmen kívül azt a segítő befolyást, amit a testi, fizikai munka szolgáltat (v. ö. cserkészet). A sport, testmunka, gyakorlati tevékenység harmonikus nevelőhatásával sokat tehet a jól vezetett cserkészet — írja Prohászka. A túlságba nem vitt sport nemcsak edzi a testet, hanem örömet fakaszt, új gondolatokat ébreszt. Előnye a józan sportnak, hogy idegrendszeret erősít, kifárasztja a testet és ezáltal nemcsak gyengíti annak követelődzéseit, hanem nyugodt alvást is biztosít, ami segítség az álmatlanul küzdő gyermek érzéki küzdelmei ellen. Különösen fontos a testi kifárasztás a sok ülő munkánál. Az okkal-móddal üzött sport megbecsülhetetlen segítséget jelent a nemi nevelés terén, de nem szabad azt gondolnunk, — amire a mai kor hajlamos, — hogy ez minden. Nem. A túlzásba vitt sport nemcsak nem segít a küzde-

lemben, hanem egyenesen rombol. A testkultúra előtérbe erőszakolásával egyenesen felbuztatja az alsóbb ösztönöket és a lelki eldurvulást nyomon követi a nemi eldurvulás is. A trenirozóktól megkívánt önmegtagadások meg ne tévesszenek senkit. A tapasztalat igazat adott Euripidesnek: Sok hitvány ember akad Athénben, de a leghitványabbak az athléták.

Fontos az értelemnek az elfordítása is, de ez sem elégséges önmagában, ez csak negatív eszköz. Lelkünk foglalkozást keres. Ha azt akarjuk, hogy tisztátalan gondolatok ne férjenek hozzá, jó gondolatokról gondoskodjunk. Ezért pontos kötelességteljesítésre kell nevelni a gyermeket. Mindig foglalja el magát valamivel. Ez a foglalkoztatás köti le az értelmet és az érzékiségnek így kevesebb alkalma lesz arra, hogy a gyermeket foglalkoztassa. Minden pontosan teljesített kötelesség önbecsüléssel, benső örömmel tölt el és ilyenkor könnyebb a lemondás érzéki örömeiről. A tanulás mellett marad még a gyermeknek elég szabad ideje, hajlamainak és képességeinek megfelelőleg foglaljuk le azt is, esetleg nyelvtanulással vagy zenével, sporttal vagy sétával, aminek különben sem szabad elmaradnia a helyesen összeállított napirendből. Ha az értelmet és akaratot így jó időbeosztással és foglalkoztatással lekötjük, nem győzedelmeskedhetik a gyermek felett az érzékiség.

Jó segítség lehet a gyermek számára egy-egy megfelelő időben kézbe adott könyv is. Ilyenek: Tóth Tihámér jellemképző könyvei, vagy P. Olasz Péter füzetei, nagyobbaknak: Marczell-Koszterszitz, Kemény parancs; Foerster, Élet művésze, Élet és jellem; Sartorius, Die Feldherrnkunst des Lebens;¹ Fischer, Ich will;² Schligen, Junge Helden,³ Du und Sie⁴ stb.

A tiszta életre nevelés helyes megoldását tehát pusztán az ész és értelem segítségével nem érhetjük el, a döntő szót mindig az erős akarat adja meg. A nevelő sokszor láthatja, hogy^akárhányszor még a jóakarató ifjak is ellenállás nélkül csak azért buknak el, mert odahaza nagyon kényeztetve nevelték őket. Az erkölcsi bukások nagy része elmaradna, ha fiaink akarata nevelésére, edzésére több gondot fordítanánk. Akaraterősítés híján a gyermek élete olyan, mint a gyertya, mely szellős helyen ég, gyáván, tehetetlenül elhajlik minden fuvalomra.

Az akarat erősítése legyen középpontja nevelésünknek.

¹ Paderborn, 1929. — ² Steyl, 1920. — ³ Kevelaer, 1925. — ⁴ Düsseldorf, 1924.

Természetesen itt is, mint a nevelés egész vonalán is, a leggyakoribb indítók, amelyet magunkban szóhoz engedünk jutni: a szeretet legyen. A szeretet ereje mindent felülmúl, mindenre képesít. Ne zárja ugyan ki nevelésünk a félelmet sem, de káros eljárás volna az erkölcsös életre indítókok között ennek biztosítani az első helyet. Egyébként is, minden/mástól eltekintve, a félelem csak negatív értékű: visszatart a büntől, de eredményre nem buzdít.

Az akaratot kell és lehet is szeretetből fakadó kemény neveléssel, edzéssel, józan belátásra hivatkozással, önmegtagadással, könyvekkel nevelni, azonban a leggondosabb és legkörültekintőbb nevelés is hiábavaló, ha nem alapul mély vallásosságot keltő és azt ápoló nevelésen. A természetes eszközök mellett az eredményes nevelésnek nélkülözhetetlen segítői a természetfeletti eszközök, a szentgyónás és a szentáldozás, a rendszeres lelkiélet. Ezekben olyan erő rejlik, amelyért méltán irigyel bennünket a világ valamennyi pedagógiai rendszere. Használtassuk ki ezeket jól! Bármennyire helyesen használtuk is a természetes eszközöket, a természetfeletti eszközök igénybevétele nélkül inanis et vacua . . . eredménytelen volna minden erőlködésünk, mert mint Szent Pál mondja: Én ültettem, Apolló öntözött, de Isten adta a növekedést (1. Kor. 3, 6.). Helyesen állapítja meg a protestáns Foerster is: A vallásnak gondolatelterelő és megőrző hatalma a nemi élet terén oly alapvető, s annyira pótolhatatlan, hogy igazi önmegtartóztatás és nagy kísértések távoltartása s legyőzése vallásos nevelés nélkül nem lehetséges. Minden csak természetes alapokra épített nevelés, amely a vallás segítségét nélkülözi, eredménytelen marad. Arra a mindenkiben feltörő türelmetlen kérdésre — írja Tóth Tihamér —, miért nem szabad tennem, amit a természet oly kiabálóan követel tőlem? senki sem tud kielégítő feleletet adni, csak az, aki hiszi, hogy neki egy természetfeletti világba kell beleélnie, belefejlődnie az isteni kegyelem és az emberi akarat titokzatos együttműködése által. Itt egyedül a vallás tud győzelemhez segíteni! Aki a természeten kívül nem ismer mást, annak a szexuális pedagógia kimerül a nemibetegségek elleni küzdelemben. Tehát a szexuális pedagógia előbb felsorolt természetes eszközeitől csak akkor várhatunk maradandó eredményt, ha azok a vallásos élet talajából fakadnak és ha a vallás ereje segíti munkájukat. Legyen tehát a gyermek imádságos lelkületű, hordozza magán Krisztus szeretetét és örömmel fogja érezni, hogy Krisztussal egyesülve tisztának kell maradnia.

Minden egyéb pedagógia csődöt mondana e téren, ha a legelső forrásból, Krisztus szeretetéből elfelejtenénk meríteni. Az öntudatosan végzett gyakori szentgyónás és szentáldozás (legalább havi), úgy a preventív, mint a gyógyító szexuális nevelésnek utolérhetetlen hatású eszköze. Százan, ezren tapasztalhatták, miként őrizte meg őket a szentgyónás a bukástól, vagy a bukás után hogyan segítette őket talpra.

A szentgyónásban a lélek tanítást, figyelmeztetést kap, vigaszt, nyugalmat és megkönnyebbulést szerez, újabb erőt a küzdelemre. A töredelmes, őszinte megvallásban benne van a javulás kezdete. Ehhez járul Isten kegyelme, mely teljesen begyógyítja a sebeket, megerősíti a gyenge lelket. Még inkább mondhatjuk ezt a szentáldozásról. Az Oltáriszentségben Isten bölcsessége, jósága és hatalma mintegy önmagát múlta felül. Ebből merítették a szentek erényeiket, a vértanúk bátorságukat, a misszionáriusok lemondásukat, a betegápolók áldozatos lelkületüket, a gyengék erejüket. Borromei Szent Károlytól egyszer megkérdezték, mi képesítette őt, hogy egyetemi éveinek annyi veszedelme között tisztán megőrizte magát. Azt felelte: A szentáldozás, melyhez minden ünnepnap és vasárnap járultam. Nevelje a szülő gyermekét a gyakori szentáldozásra. A rendszeres lelkiélet nélkülözhetetlen eszköze a tisztaság megőrzésének és a tisztaság visszaszerzésének. Utaljon a szülő a szentek példáira is, ők a mi tündöklő, bátorító példaképeink. Ők, mint a lelkiélet mesterei és a tisztaság megőrzésére és ápolására buzdítóink, valamennyien azt kiáltják felénk: Mi mindnyájan megtehattuk, miért ne teheted meg te is?

Értsük meg a serdülővel, hogy lehet a kísértés nehéz, heves, a veszély sokszorozott, az ösztön erős: a bátor harcosnak egész fegyvertár áll rendelkezésére. Csak jól használja fel és akkor győztesen kerülhet ki a küzdelemből!

A mai katolikus ifjúság lelki igényei — hála Istennek — magasabbak, mint a régieké: lelkiéletet, kegyelmi nívót, lelkiatya állandó barátságát kívánja. Segítse őt a szülő ebben. Maga is keresse a kapcsolatot gyermeke lelkiatyjával.

Annak a fiúnak, aki vallásos és akiben megvan a szeméremesség és az önmegtágadás erénye, aki átérti a tisztaság erényének szépségét, gyakorlati voltát, annak nem fog ártani a fokozatos felvilágosítás sem, amely egymagában a szexuális pedagógia természetfeletti és természetes eszközeinek igénybevétele nélkül nemcsak hogy nem használ, de egyenesen árt is.

Végül, hogy az otthon nemi nevelése eredményes legyen,

a szülő a nevelés egész ideje alatt jól megkülönböztessen bűnt, fegyelmetlenséget, huncutságot, illetlenséget, hogy a gyermek is mindig érezze a különbséget. Hiba, ha a gyermek szidást, talán verést is kap, mert belefűjt a trombitába, míg édesapja délutáni álmát aludta, ellenben jellembevágó bűnért, például hazugságért vállat vonnak és nem szólnak semmit. Hiba, ha a gyermek büntetést kap, mert eltört egy poharat, de illetlen szavain, felnőttektől ellesett trágár vagy mocskos tréfáin nagyokat nevetnek. A hiba nem ott van, hogy büntetést kap, ha lármájával engedetlen vagy figyelmetlen pihenő édesapjával szemben, vagy rendetlenségből, fegyelmezetlenségből eltört egy poharat és ezért büntetést kap, kapjon, ha megérdemli, hanem ott a hiba, hogy jellembevágó dologért meg nem kap büntetést. A gyermek a büntetésen keresztül tanulja meg mérlegelni a rosszat. Esze csak később nyílik meg, hogy az erkölcsi rosszat mérlegelni is tudja. Vagyis álljon a szülő egész nevelése erkölcsi alapon: az erkölcsi rossz és a jellembeli hiba legyen a megbélyegzett otthon is, nem pedig a feledékenység, vigyázatlanság, ügyetlenség stb.

Vigyázzon a szülő, hogy csak akkor büntessen, ha egészen nyugodt, hirtelen, ideges ember ne büntessen, mert akkor nem a nevelő szeretete, hanem meggondolatlan haragja fog büntetni. Az ilyen büntetés a gyermekben épen a serdülési kora felé kifejlődő truccoló ellenállását csak fokozza, mert érzi a büntetésnek elhamarkodottságát, meggondolatlanságát, szeszélyességét és esetleg igazságtalanságát is. Általában neveljünk veréssel, büntetéssel, megfélemlítéssel, különösen vétenénk ezzel a kamaszkorban oly fontos őszinteségre való neveléssel szemben. A gyermek élete a kamaszkorban dől el, nagyon fontos, hogy akkor lelke nyitott könyv legyen az édesapja felé. Mint legbizalmasabb barátjához kell fordulnia a gyermeknek ebben a korban az édesapjához, hogy tőle az élet legnagyobb kérdéseiben az irányítást megkaphassa. De a régi évek nádpálcája ilyenkor fogja kettőjük közé verni az éket. Az az édesapa, aki gyermekét kiskorában mindig verte, vagy büntetésekkel és meg nem értő szeretettel nevelte, az ne várjon bizalmat serdülő fiától a kamaszévekben. Nagyon korán kell beleidegződnie a gyermekbe annak a gondolatnak, hogy az édesapa nem büntető, félelmetes hatalom, aki előtt mindent titkolni kell, hanem melegen érző barát, akihez minden bajban és minden bajjal bizalommal lehet fordulni segítségért és tanácsért. Ahol veréssel, büntetésekkel nevelnek, ott talán félelemből fegyelmezi magát a kisgyermek vagy

igyekszik úgy rosszalkodni, hogy a nagyok rá ne jöjjenek, ott a kamaszévokban elsodródik a serdülő gyermek a szülő kezétől és az élet elhatározó éveiben idegen befolyás neveli férfivá.

Tehát a lelkiiség legyen úr az egész nevelői eljárás felett, az egész nevelés, de különösen a nemi nevelés szempontjából van erre szükség: az Isten előtti nagy felelősség tudata és a tiszta élet lehetőségéről és szükségességéről való feltétlen meggyőződés hassa át a szülő egész nevelői munkáját. A tiszta életre való nevelésnek egyik feltétlen kelléke a tiszta élet lehetőségébe vetett hit. A nemi nevelés eredményes munkájával máris fényesen igazolta az ú. n. úri vagy kettős morál tarthatatlanságát, amennyiben elveinek követése termeli ki a házasságra nemi önmegtartóztatással előkészülő tiszta erkölcsű, friss és életerős ifjút, épen úgy, mint Krisztus coelibatusban élő boldog papját és szerzetesét.

Odahaza minden a jóság, szépség, nemesség, szeretet és izlés levegőjével vegye körül a gyermeket. Álljon a gyermek mellett az édesanya, mint a soha nem csökkenő csodálatos szeretet anygala, az édesapa pedig, mint a legnemesebb értelemben vett bizalmas jóbarát. Így a szülő arcvonásait viselő kamaszfiú lelkében lassanként kidolgozódnak az édesanya gyöngédsége és az édesapa, az öntudatos, lelkiéletet élő katolikus férfi lelkének értékes vonásai és rajtuk át az Isten-arc, mert az Ő képére és hasonlatosságára teremtettünk.

Az ilyen nevelés eredményeként áll elő a helyes nemi nevelés gyümölcse, a katolikus erkölcstan ideálja: a tiszta férfiság.

Irodalom: Allers: Sexualpedagogik, Freiburg, 1934. — Bopp: Das Jugendalter u. sein Sinn, Freiburg, 1926. — Borkowski: Reifendes Leben, Berlin u. Bonn, 1929, — Bühler: Psychologie des Jugendlichen, ford.: Yárkonyi, Budapest, 1925, — Chadwick: Difficulties in Child Development, London, 1928.— Gramer: Pubertät u. Schule, Leipzig u. Berlin, 1911.— Fassbender: Wollen eine königliche Kunst, Freiburg, 1923.— Felber, Gálos, Hamvas, Kosztersitz, Magdics, Marzeil, Olasz, Schütz, Török cikkei a Katolikus Nevelés, Katolikus Szemle, Egyházi Lapok, Magyar Kultúra és különféle iskolai értesítőekben.— Foerster—Bellaágh: Iskola és jellem, Bpest, 1913. — Foerster—Schütz: A nemi élet etikája és pedagógiája, Bpest, 1912. — Fonyád: Az ifjúság örök sebe, Mezőtúr, évsz. nélkül.— Hoffmann: Handbuch der Jugendkunde. Jugenderziehung, Freiburg, 1922.— Hoffman: Die Erziehung der Jugend in den Entwicklungsjahren, Freiburg, 1923. — Marzeil: Bontakozó élet III. és IV. kötet, Budapest, 1932—33. — Marzell—Kosztersitz: A kemény parancs, Bpest, 1928. — Schütz: Az Ige szolgálatában (A középiskolai fiúk nemi védelme), Bpest, 1926.—Spranger: Psychologie des Jugendalters, Leipzig, 1924. — Sternaux—Hoornaert: Der Kampf um die Reinheit, Innsbruck, 1925. — Stuhlmann: Az ifjúkor lélektana, Bpest, 1923. — Temming: Sexuális élet és férfivilág, Bpest, évsz. nélkül. — Tóth: Az intelligencia lelki gondozása I. kötet, Bpest, 1925.— Tóth: Szentbeszéd a tizparancsolatról, II. kötet, Bpest, 1925. — Tumlirz: Reifejahre I-II., Leipzig, 1927—32.